

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

24.
ARAŞTIRMA SONUÇLARI
TOPLANTISI
1. CİLT

29 MAYIS – 2 HAZİRAN 2006
ÇANAKKALE

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayın No : 3080-1
Kùltür Varlıkları ve Mùzeler Genel Mùdùrlùđù Yayın No: 120-1

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Dr. Fahriye BAYRAM

Birnur KORAL

Kapak ve Uygulama

Suna HÖKENEK

ISBN: 978-975-17-3246-0 (1. CİLT)

978-975-17-3245-3 (TAKIM)

ISSN: 1017-7663

Kapak Fotoğrafı: *Michael HOFF*

(Rough Cilicia Archaeological Project: 2005 Season)

Not : Bildiriler, sahiplerinden geldiği Őekliyle ve geliŐ sırasına gùre yayımlanmıŐtır.
Kitapta yayımlanan yazıların tùm sorumluluğu yazarlarına aittir.

KùLTÜR ve TURİZM BAKANLIğI
DÖSiMM BASIMEVi
ANKARA-2007

İÇİNDEKİLER

Hatice ÖZYURT ÖZCAN Erzurum Arkeoloji Müzesi'ndeki Bizans Sikkeleri.....	1
Serra DURUGÖNÜL, Murat DURUKAN 2005 Yılı Korykos (Kızkalesi) Yüzey Araştırması	17
Ali BORAN, Abdülhamit TÜFEKÇİOĞLU, Mehmet MUTLU, Zekai ERDAL, İrfan YILDIZ Siirt-Batman İlleri ve İlçelerindeki Ortaçağ ve Sonrasına Ait 2005 Yılı Yüzey Araştırması	23
Winfried HELD, Gonca CANKARDAŞ ŞENOL, Ahmet Kaan ŞENOL 2005 Yılı Bybassos Araştırması	37
Thomas CORSTEN Kibyra 2005	51
Halil Hamdi EKİZ Ahlatlıbel İdolları	61
Eugenio RUSSO The Architectural and Decorative Late Antique and Byzantine Sculptures of the "Agoradepo" at Ephesus: Prolegomena to a Catalogue.....	73
Nevzat ÇEVİK, Süleyman BULUT, İsa KIZGÜT, Engin AKYÜREK Bey Dağları Yüzey Araştırmaları 2005	85
İsa KIZGUT, Max KUNZE, Nevzat ÇEVİK, Süleyman BULUT İn Önü Yüzey Araştırmaları 2005	99
A. Osman UYZAL, Ayşe ÇAYLAK TÜRKER Çanakkale İli Ortaçağ ve Türk Dönemi Yüzey Araştırması 2005 Yılı Çalışmaları	107
Ayşe AYDIN Kahramanmaraş, Malatya ve Taşucu Amfora Müzesi'ndeki Rölikerler.....	127
Aynur ÖZFIRAT Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırması, 2005.....	143

Alpaslan CEYLAN 2005 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırmaları	163
Engin BEKSAÇ Kuzeybatı Anadolu ve Trakya'da Erken Kültistik Kaya/Kaya Oyma ve Megalit/ Anıtlar ve Kült Alanları Projesi: Edirne ve Kırklareli İlleri 2005 Yüzey Araştırması	183
Fokke GERRITSEN Regional Survey in the Amuq Valley, Hatay the 2005 Season	201
Oktay BELLİ 2005 Yılında Doğu Anadolu Bölgesi'nde Urartu Baraj, Gölet ve Sulama Kanallarının Araştırılması	209
Michael HOFF, Rhys TOWNSEND, Ece ERDOĞMUŞ Rough Cilicia Archaeological Project: 2005 Season	231
Detlev WANNAGAT Der Tempel Des Zeus-Olbios Uzuncaburç 2005	245
Fehmi ERARSLAN, Margherita FACELLA Royal Coinage of Commagene in Adıyaman Museum Numismatic Collection ...	253
Kadir PEKTAŞ, Gülseren BAŞ Bitlis/Adilcevaz Çevresi Yüzey Araştırması 2005	261
Eşref ABAY, Fulya DEDEOĞLU 2005 Yılı Çivril Ovası Yüzey Araştırması 2005	277
Mustafa ŞAHİN Myndos Yüzey Araştırmaları 2005	293
Gülriiz KOZBE Şırnak İli Cizre-Silopi Ovası Yüzey Araştırması, 2005	307
Güngör KARAUĞUZ 2005 Yılı Devrek-Gökçebey (Tefen) Yüzey Araştırması	327
Enver AKIN, Feridun Suha ŞAHİN, Necdet İNAL Güneydoğu Anadolu Müzelerindeki Roma Dönemi Eserleri Işığında Bölgesel Özellikler ve Atölye İlişkileri	341

Özdemir KOÇAK, Adem IŞIK 2005 Yılı Afyonkarahisar İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması	357
Bekir ESKİCİ, Ali Akın AKYOL, Yusuf Kağan KADIOĞLU Erzurum Yakutiye Medresesi Yapı Malzemeleri, Bozulmalar ve Koruma Problemleri	381
Kaan İREN İdyma İlkçağ Kenti ve Çevresi 2004-2005 Yılları Arkeolojik Yüzey Araştırmaları	399
Emel ERTEN, Murat ÖZYILDIRIM Olba Yüzey Araştırması-2005	421
Thomas DREW-BEAR Afyon ve Kütahya Müzelerinde Politeist ve Erken Hıristiyan Yazıtları	433
Melih ARSLAN Kırklareli Müzesi'ndeki Hellenistik Bronz Lysimakhia Defnesi	443
Fahriye BAYRAM, Turgay YAZAR 2005 Yılı Ortaçağ Gürcü Mimarisi Yüzey Araştırması	457
Çiğdem ÖZKAN AYGÜN İstanbul Ayasofyası'nın Döşeme Altı Dehliz, Kuyu ve Su Sistemleri Araştırması, 2005	467
Hasan BAHAR Konya-Karaman İlleri ve İlçeleri Yüzey Araştırması 2005	481
Süleyman ÇİĞDEM, Haldun ÖZKAN, Hüseyin YURTTAŞ, Nurettin ÖZTÜRK 2005 Gümüşhane Yüzey Araştırması.....	501
Bariş SALMAN 2005 Yılı Şanlıurfa ve Adana Müzeleri Mozaik Çalışması.....	513
Sema DOĞAN Alanya ve Çevresinde Bizans Araştırmaları 2005	533

MYNDOS YÜZEY ARAŞTIRMALARI 2005

Mustafa ŞAHİN*

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 04.08.2005 tarih ve 113308 sayılı olurları ile 1–15 Eylül 2005 tarihleri arasında yürütülen yüzey araştırmasında Bakanlık temsilen aramıza katılan Sayın Güven Yetişkin'e, Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü araştırma görevlisi Erdoğan Aslan ve bölüm öğrencilerine destek ve yardımlarından dolayı bir defa daha teşekkür ederim¹.

Yüzey araştırmamız Gümüşlük Belediyesi ve Bodrum Ticaret Odası tarafından desteklenmiştir. Özellikle Belediye Başkanı Sayın Mehmet Ülküm ve Ticaret Odası Başkanı Mahmut Kocadon'a katkılarından dolayı minnettarız.

2005 dönemi yüzey araştırmaları öncelikli olarak Myndos yerleşiminin bir parçası olan yarımada üzerinde ve yerleşime yaklaşık 5 km. uzaklıkta bulunan Koyunbaba mevkiindeki taş ocağında yapıldı (Resim: 1).

Yarımada üzerinde yaptığımız yüzey araştırmasında başlıca iki konunun aydınlatılmasına çalışılmıştır:

-Birincisi, G. E. Bean ve J. M. Cook tarafından ortaya atılan savın doğruluğunu irdelemektir. Bu sava göre; adalardan göç eden Lelegler ilk olarak Bozdağ üzerine yerleşmişler, daha sonra Maussollos'un maddî yardımı ile Gümüşlükte inşa edilen yeni kente göçmüşlerdir.

-Bu bağlamda yanıt bekleyen bir diğer soru ise "Leleg Duvarı" olarak isimlendirilen sur duvarının teknik ve yapısal özelliklerine göre ne zaman inşa edildiğidir.

* Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN. Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü. 16059- Görükle- Bursa/TÜRKİYE mustafasahin@uludag.edu.tr
Bu çalışmada süreli yayınlar için kullanılan kısaltmalar *Archäologischer Anzeiger* 1997, 611-628'de olduğu gibidir.

1 Öğrenci olarak aramıza katılanlar: D. Şahin, O. Dumankaya, S. Gündüz, H. Şahan, L. Novakova ve Z. Polakova.

Her iki soruya yanıt bulmak üzere araştırmalarımız öncelikle Bozdağ, Çavuşadası ve Myndos Yarımadası üzerinde yoğunlaştırılmıştır (Resim: 1).

Bodrum İlçesi'nin Gümüşlük Beldesi'nde yarımadanın batı ucunda yer alan Myndos, Strabon (VII 321, XIII 611) tarafından yapılan açık tarifle çok rahat bir şekilde lokalize edilebilmektedir².

Myndos üzerine araştırmalar 19. yüzyıldan beri yapılmaktadır. Kayda değer ilk ziyaretçiler Sir Chr. Newton³, W. R. Paton ve J. L. Myres'tir⁴. Bunu izleyen yüzyılda İtalyan bilim adamı A. Maiuri'nin Myndos çevresi ile ilgili çok önemli keşifleri olmuştur. Myndos üzerine en fazla tartışma yaratan çalışmalar ise İngiliz bilim adamları G. E. Bean ve J. M. Cook tarafından yapılmıřtır⁵.

Yukarıda sıralamaya çalıştığımız araştırmalarda ortak olarak Myndos'un yeri olarak bugünkü yerleşim gösterilmektedir. Ancak ilk olarak Paton ve Myres bu fikre karşı çıkarak eski Myndos'un Gümüşlük dışında bir yerde aranması gerektiğini savlamışlardır. Bu konudaki en önemli dayanakları ise Gümüşlük yerleşiminde Leleg nekropolünün olmamasıdır⁶. Bean ve Cook da bu savın arkasında durarak, Gümüşlük'te Mausollos'un yardımıyla kurulan modern Myndos'tan daha erkene giden izlerin bulunmadığını öne sürmüşler ve Palaemyndos (Παλαταμυνδος) olarak adlandırdıkları erken yerleşimin Gümüşlük'te değil de, başka bir yerde aranması gerektiğini savlamıřlardır⁷. Bu nedenle ilk yerleşimin Klasik Dönem kenti üzerinde değil de hemen yakında bulunan Bozdağ üzerinde olduğu ağırlık kazanmıştır (Resim: 2)⁸. Bozdağ üzerinde kurulu olduğu savlanan prehistorik Leleg yerleşimi daha sonra Mausolos tarafından bugünkü Gümüşlük'e tařınmıřtır⁹. Bozdağ (Erenmezarlık) bundan dolayı Myndoslu Lelegler açasından bir anda önem kazanmıřtır¹⁰.

2 M. şahin, "Myndos 2004 Yılı Yüzey Araştırması", 23. *Araştırma Sonuçları Toplantısı* (Ankara 2006), 171.

3 Ch. Newton, *A History of Discoveries at Halicarnassus, Cnidus and Branchidae* II (1865), 574 vdd.

4 W. R. Paton–J. L. Myres, "Karian Sites and Inscriptions", *JHS* 16, 1896, 201 vdd.

5 G. E. Bean–J. M. Cook, "The Halicarnassus Peninsula", *BSA* 50, 1955, 108ff.; ay. yaz., "The Carian Coast III", *BSA* 52, 1957, 138 vdd.

6 W. R. Paton–J. L. Myres, *JHS* 16, 1896, 204.

7 G. Bean–J. Cook, "The Halicarnassus Peninsula", *BSA* 50, 1955, 111 vd.; G. E. Bean, *Kleinasien III. Jenseits des Mäander Karien mit dem Vilayet Mugla* (1974), 122 vdd.

8 G. E. Bean, *a.g.e.*, 122.

9 R. Schützeichel (Hrsg.), *Beiträge zur Namenforschung 21. Beih.* (1984), 408.

10 E. Varinlioğlu, "Lelegian Cities on the Halicarnassian Peninsula in the Athenian Tribute Lists", *Studien zum antiken Kleinasien II. Asia Minor Studien* 8 (1992), 18.

Gerçekten düşünüldüğü gibi eski-Myndos–yeni-Myndos var mıdır? Bozdağ'da yaşayan insanlar İ.Ö. 4. yüzyılın ortalarına doğru deniz kenarına yeni inşa edilen modern bir kente taşınmışlar mıdır?

Bu sorulara yanıt verebilmek için ilk araştırma 2004 yılında Bodrum Arkeoloji Müzesi'nde yapılmıştır. Amaç daha önceki bir tarihte herhangi bir şekilde yüzeyde bulunarak müzeye götürülmüş olan eserler arasında eski Myndos'a ait ipuçlarını belirlemektir. Müze envanter kayıtlarında yaptığımız incelemelere göre, Gümüşlük kökenli iki adet Myken Dönemine ait seramik mevcuttur¹¹. Ayrıca İ.Ö. 6. yüzyılın ortalarına tarihlenen mermer bir erkek kurosunun Gümüşlük'ten getirildiği bilinmektedir¹². Bu eserlere göre Gümüşlükte Maussollos öncesine giden bir yerleşimin söz konusu olduğunu savlamak olasıdır.

Mausolos öncesi benzeri ipuçlarını antik kaynaklarda da yakalamak mümkündür. Örneğin, İ.Ö. 500 yılında Skylax yönetimindeki Megabates donanmasının Myndos Limanı'na uğradığı bilinmektedir¹³. Myndos'u İ.Ö. 453/52–421/20 arasında Atik-Delos Deniz Birliği üyeleri arasında görmektedir¹⁴. Myndos adı yine İ.Ö. 443 yılında Atina tiribut listelerinde karşımıza çıkmaktadır¹⁵. Bu verilere göre eski-Myndos'un da yeni-Myndos'ta olduğu gibi deniz kıyısında kurulu bir yerleşim yerine sahip olması gerekmektedir.

Ancak antik kaynakların rivayetine göre eski-Myndos'ta yaşayan insanların bir kale yerleşiminden ovaya taşınmış olması gerekmektedir¹⁶. 1811 yılında Myndos'u ziyaret eden Fr. Beaufort, yerleşimin deniz kıyısında olması gerektiğini de göz önünde bulundurarak, eski-Myndos'u bulmak amacı ile öncelikle Bozdağ çevresinde araştırma yapmıştır¹⁷.

11 M. Şahin, *a.g.e.*, 177.

12 O. Gürman, "Archaische Plastik im Museum von Bodrum", *AntK* 19, 1976, 85 Nr. 5 Lev. 20.3-5.

13 Herodot V 33

14 IG I² 192-196, 198-203, 213, 215, 218, 220, 222. *Suppl. Epigr. Gr.* V 2-6, 8-13, 23, 26, 28-29, 34. *RE* 16.1 (1933), 1075.

15 W. R. Paton-J. L. Myres, "Karain Sites and Inscriptions", *JHS* 16, 1896, 205.

16 Plinius, *Naturalis historia*, 5, 107.

17 Fr. Beaufort, *Karamania or A Brief Description of the South Coast of Asia Minor and of the Remains of Antiquity* (London 1817), 103.

Bozdağ'da yaşayan insanların en yakın kıyı olan Kadı Kalesi mevkiinden denize açılmış olmaları mümkün olsa da, hem Bozdağ üzerinde İ.Ö. 5. yüzyıl öncesine giden herhangi bir belirtinin olmaması, hem de Kadı Kalesi'nde, Beufort'un da gözlemediği gibi, antik bir limana işaret edebilecek kalıntıların bulunmaması bu olasılığı zayıflatmaktadır.

Buna karşın 2005 araştırma sezonunda Gümüşlük'te Kocadağ ismi verilen yarımada'nın üzerinde yaptığımız yüzey araştırmasında tepe yamacının kuzeyinde olmak üzere bir bölümü hâlâ iyi durumda korunmuş bir sur duvarını tespit ettik (Resim: 3, 4). Bu duvar kullanılan kyklopik iri taşlar, örme tekniği ve kalınlıkları ile Maussollos dönemine tarihlenen sur duvarlarından açık bir şekilde ayrılmaktadır¹⁸.

Eğer gerçekten savlandığı gibi Myndos, Maussollos tarafından kurulmuş bir yerleşim ise, kyklopik teknikte örülen sur duvarları nasıl izah edilebilir? Bu sur duvarı kalıntısı, Myndos'ta daha erken bir döneme geri giden bir yerleşimin habercisi olabilir mi?

Leleg duvarı olarak da bilinen bu çok önemli kalıntı yamacın kuzey eteklerinde başlayıp diğer tarafa geçmekte ve korunan izlerden anlaşıldığı kadarı ile nerede ise güneyin tamamını içine alacak şekilde alanı çevrelemektedir. Bu duruma göre sur duvarının zirvenin tamamını içine aldığı söylemek olasıdır. Sur duvarının güney yamaçta nerede ise deniz kenarına kadar indiği gözlemlenmektedir (Resim: 5).

Söz konusu sur duvarı büyük ve şekilsiz büyük taş blokları kullanılarak örülmüştür. Taş bloklar belli bir formda dörtgen köşeli kesilmemiştir. Büyük blokların arasında örgüyü güçlendirmek için daha küçük taşlar yer almaktadır. Duvarın kalınlığı 2.75 metredir (Resim: 6). Taşların yüzeyi kaba bırakılmıştır. Bununla birlikte zaman zaman iyi çalışılmış taşları da görmek olasıdır. Kalın taş duvarın ön ve arka sırasında yer alan taşlarda teknik ve şekil olarak herhangi bir farklılık gözükmemektedir.

Korunan izlerden anlaşıldığı kadarı ile sur duvarı deniz seviyesindeki düz alanda birbirinden ayrılarak bir kapı geçişine izin vermektedir. Söz konusu

18 Krş. M. Şahin, a.g.e., 182, Resim 2.

bu alanda korunan büyük bir kapı eşiği burasının kale girişi olduğuna işaret etmektedir (Resim: 7). Bu giriş, doğudan gelen duvar uzantısının kavis yapması nedeni ile "L" formu bir görünüm arz etmektedir.

G.E. Bean'a göre Leleg duvarı olarak adlandırılan kalıntılar hâlâ sır olma özelliğini korumaktadır ve ona göre bu duvarın varlığı bir anlam ifade etmemektedir¹⁹; bu duvar sadece bir sur duvarının uzantısıdır ve eski sur duvarının korunan bir parçası olmalıdır. Diğer bir ifade ile kentle birlikte tüm yarımada'yı da çevreleyen Mausolos duvarının sadece bir bölümüdür.

Ancak yarımada üzerinde bulunan duvar izlerinden anlaşıldığı kadarı ile tepenin kuzey yamacında bir bölümü korunan bu kyklopi duvarların Mausolos sur duvarları ile herhangi bir ilgisi yoktur ve ona paralel olarak yarımada'nın tamamını çevrelemektedir (Resim: 8). Eğer günümüze kadar duvardan iz kalmamışsa, bunun sebebi sur duvarına paralel şekilde inşa edilen ve geçtiğimiz yüzyılın ortalarına kadar varlığını devam ettiren kireç ocakları olmuştur (Resim: 9). Bu ocaklarda sur duvarına ait kyklopi taş bloklar sökülerek yakılıp kireç hâline dönüştürülmüştür. Dolayısı ile de yarımada'nın üzerinde sur duvarlarının sadece küçük bir bölümü günümüze kadar ulaşabilmeyi başarmıştır.

Yerleşimlerin kyklopi taşlardan oluşan duvarlarla çevrenmesi Tunç Çağı'ndan beri Anadolu ve Kıta Yunanistan'da karşılaşılan bir gelenektir. Myndos sur duvarı, kullanılan kyklopi taş bloklar, büyük blokların örgü içinde daha küçük taşlarla dengelenmeye çalışılması, duvarın temel olmadan doğrudan zemin üzerine oturtulması gibi özellikleri nedeni ile N. Claire Loader tarafından oluşturulan tipolojide 3. tipe girmektedir²⁰. Bu teknik Kıta Yunanistan'da özellikle Argolid ve Boeotia bölgelerinde bulunan kentlerin sur duvarlarında çok yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kalenin giriş kapısı yerleşimin kuzeyinde deniz seviyesinde uzanan düzlükte yer almaktadır. Burada ilginç olan durum girişin yönünün daha sonra kullanıldığını bildiğimiz kuzey ve güney limanlarla ilintisiz konumudur (Resim: 10). Yukarıda da vurguladığımız gibi giriş kapısının eşiği doğudan

19 G. E. Bean, *Kleinasiien III. Jenseits des Mäander Karien mit dem Vilayet Mugla* (1974), 125.

20 N. C. Loader, *Building in Cyclopean Masonry. With Special Reference to the Mycenaean Fortifications on Mainland Greece* (Jonsered 1998), 27 vdd. Resim 2. 3.

gelen sur duvarının köşe yapması ile her iki sur duvarının arasında kalmıştır. Bu konumu ile girişin sur duvarları arasına gizlenmeye çalışıldığını savlamak olasıdır. Burada dikkat çeken bir diğer özellik girişin her iki yanında savunmayı güçlendirmek üzere inşa edilen kulelere yer verilmemesidir. Bu özelliği nedeni ile Loader tarafından kale girişleri için oluşturulan beş grup arasında “L” formulu girişler grubuna girmektedir (Resim: 5)²¹. Bu tipteki kale kapıları Geç Bronz Çağı’nda olmak üzere Kıta Yunanistan’da Mycenae²², Palaiokastro, Tiryns kaleleri gibi Geç Tunç Çağı yerleşimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Troia VI ve VIIa tabaklarında bulunan girişler göz önünde bulundurulduğunda söz konusu girişlerin Anadolu’ya da yabancı olmadığı görülecektir²³. Ancak kısa kapı yolundan oluşan giriş tekniğinin Anadolu’da hüküm süren Hititler’in kale kapısından çok, hem teknik hem de girişin “L” formunda olması nedeniyle Myken kale girişlerine benzerlik gösterdiğini düşünüyoruz²⁴. Bu nedenle eski-Myndos’ta korunan sur duvarı da Kıta Yunanistan’da bulunan Myken kaleleri ile ilişki içerisinde inşa edilmiş olmalıdır (Resim: 11). Ancak bu bağlamda Myndos surlarının Miken duvarlarında olduğu kadar kalın olmadığı göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle Myndos sur duvarlarının Myken surlarına göre daha geç bir tarihte inşa edildiğini savlamak olasıdır.

Ayrıca, Myndos’ta yaşayan Lelegler’in sur duvarlarındaki benzerliklerden hareket ederek bir şekilde Kıta Yunanistan ile ilişki içerisinde olduğunu savlamak olasıdır. Non-Grek olan ve dilleri Grekler tarafından anlaşılamayan Lelegler²⁵, sur duvarlarını inşa ederken neden Myken mimarisi etkisi altında kaldılar sorusunu Kıta Yunanistan ile deniz yolundan ticarî ilişkilerle açıklamak olasıdır.

Eğer yarımada üzerinde erkene giden bir yerleşim ve yerleşimin sakinlerinin denizle ilişkileri söz konusu ise insanlar Myndos limanlarından hangisini kullanmışlardır? Çünkü yukarda da vurguladığımız gibi eski-Myndos’un da

21 N. C. Loader, *a.g.e.*, 82 vdd. Resim 4.1.

22 S. E. Iakovidis, *Late Helladic Citadels on Mainland Greece* (Leiden 1983), 25 Lev. 4.

23 R. Naumann, *Eski Anadolu Mimarlığı* (Ankara 1975), 283 vd. Res. 355-357.

24 S. E. Iakovidis, *Late Helladic Citadels on Mainland Greece* (Leiden 1983), 29 Lev. 5.1.

25 P. Flensted-Jensen—A. M. Carstens, „Halikarnassos and the Lelegians“, in: S. Isager- P. Pedersen (Ed.), *The Salmakis Inscription and Hellenistic Halikarnassos. Halicarnassian Studies IV* (2005), 109 vdd.

mutlaka limana sahip bir kıyı yerleşimi olması gerekmektedir. Sur duvarlarının arasına gizlenen girişin yönü Maussollos sonrasında kullanılan her iki limana doğrudan bakan bir aks üzerinde değildir (Resim: 10). Yerleşimin güney yamaç üzerinde durması da kent sakinlerinin güney ve kuzey limanlarla doğrudan irtibatının olmadığını göstermektedir.

Yerleşimin güney yamaç üzerinde olmasının nedenlerinden birisi iklim şartları olmalıdır. Bu konuda belirleyici bir diğer etken ise yarımadanın bir mil kadar güneyinde yer alan ve yarımaya şeklinde doğal bir yapıya sahip olan Çavuş Adası'dır (Resim: 1). Adada yaptığımız incelemelerde yamaç üzerinde oluşturulan teraslar üzerinde kurulu olan bir yerleşimin varlığını saptadık (Resim: 12). Ayrıca doğal liman olmaya uygun koyun etrafını tamamen çevreler şeklinde inşa edilmiş bir mendirek de mevcuttur (Resim: 13). Mendireğe ait kuru duvarları, günümüzde yer yer 4 metre derinlikte deniz altında kalmış olsa da, hava fotoğraflarından çok rahat bir şekilde görmek olasıdır.

Tekrar Kocadağ'daki kale kapısına dönersek; girişin hemen karşısında, Çavuş Adası'nın limanını rahat görebilecek bir konumda küçük bir koyun varlığı dikkat çekecektir (Resim: 14). Hâlihazırda elle tutulur bir buluntuya rastlamasak da, coğrafi olarak liman olmaya çok elverişli olan bu koy büyük bir olasılıkla eski-Myndos'un limanı olmalıdır (Resim: 5). İleride deniz tabanının altını kapsayacak şekilde yapılacak araştırmalar bu konuda daha sağlıklı bilgilere ulaşmamıza olanak sağlayacaktır. Böylece Myndos'ta Genç Tunç Çağı'nda kullanılmış olan üçüncü bir limanın bulunduğunu savlamak mümkündür. Büyük bir olasılıkla Myndoslular erken tarihlerde deniz yolunu kullanarak Myken kentleri ile irtibata geçmiş olmalıdır.

W. Radt'a göre Lelegler kıyılardan uzak durmuş olmalıdır. Çünkü kıyıda olan ve bir limana sahip olan Leleg yerleşimi bilinmemektedir²⁶. Fakat Myndos'taki yerleşim Lelegler'in de kıyılarda yerleşmiş olduklarını ve yerleşimin önündeki küçük liman bunların aynı zamanda denizcilikle de ilgilendiklerini göstermektedir.

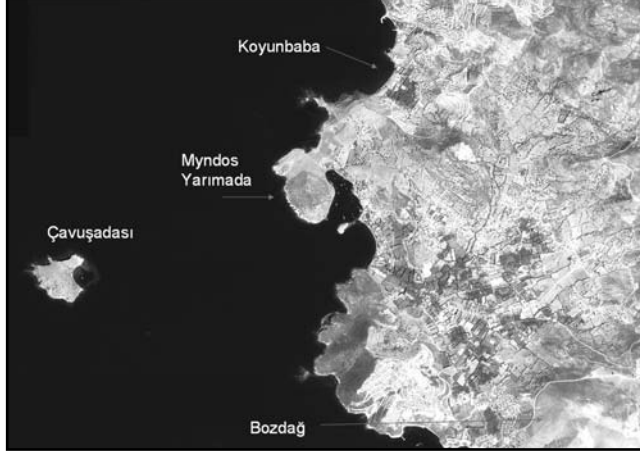
26 W. Radt, "Die Leleger auf der Halbinsel von Halikarnassos", AW 3, 1975, 6.

Sonuç olarak, Halikarnassos Yarımadası'na gelen Lelegler'den bir grup, Myndos kentini savlandığı gibi Bozdağ üzerinde değil de, Gümüşlük'te Kocadağ üzerine kurmuşlardır. İ.Ö. 4. yüzyılın ilk yarısına kadar burada oturan yerli halk, daha sonra Kocadağ'ın eteğinde uzanan geniş düzlükte Maussollos'un da desteği ile yeni inşa ettikleri modern Myndos'a taşınmışlardır.

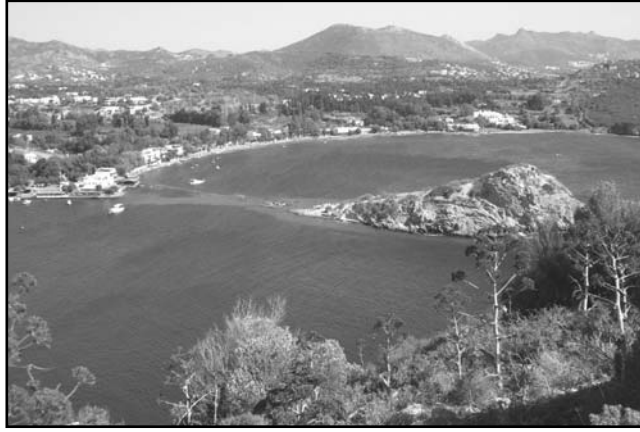
Diğer bir ifade ile antik kaynakların da rivayet ettiği gibi bir göç söz konusudur; ancak bu göç Bozdağ'dan değil de, Kocadağ'dan olmuş olmalıdır.

Bu yerleşimi koruyan sur duvarlarına göre Erken Demir Çağı'na, diğer bir ifade ile İ.Ö. 1. binyılın başlarına tarihlemek olasıdır. Sur duvarlarının tekniği ve sur duvarları arasına gizlenen giriş kapısı, örnek modelin Anadolu'dan çok Kıta Yunanistan'dan alındığını göstermektedir.

2005 yılı yüzey araştırmaları kapsamında ziyaret edilen ikinci mekân yerleşime yaklaşık 5 km. mesafede yer alan Koyunbaba taş ocağı olmuştur (Resim: 1). Burada büyük bir taş ocağı bulunmaktadır (Resim: 15). Hemen kıyıda bulunan iskele taş ocağında kesilen taşların buradan deniz yolu ile taşındığını göstermektedir. Bu taşıma Myndos ile sınırlı kalmış mıdır, yoksa denizaşırı bir nakil söz konusu mudur, sorularının yanıtı ancak taş ocağının karakteristik özelliğini belirledikten sonra mümkün olabilecektir. Bu amaçla taş ocağından alınan taşlar üzerinde yapısal, fiziksel ve kimyasal incelemelere başlanmıştır. Bunu takip edecek ikinci aşamada, önce yakın çevreden başlayarak civar kentlerden taş örnekleri toplanarak Koyunbaba'dan nerelere taş ihraç edilmiş olabileceği saptanmaya çalışılacaktır.

Resim 1: Myndos ve çevresi

Resim 2: Kocadağ Yarımadası üzerinden Bozdağ'a bakış

Resim 3: Kocadağ üzerinde korunan Leleg duvarlarına ait bölüm

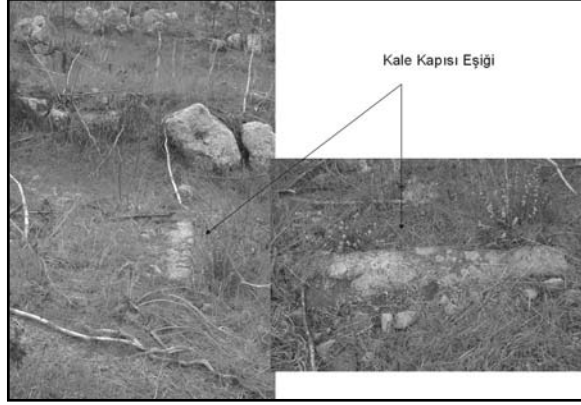
Resim 4: Kocadağ üzerinde korunan Leleg duvarlarına ait bölüm

Resim 5: Kocadağ üzerinde olası geç Tunç Çağı yerleşimi

Resim 6: Kocadağ üzerinde korunan Leleg duvarlarına ait bir kesit

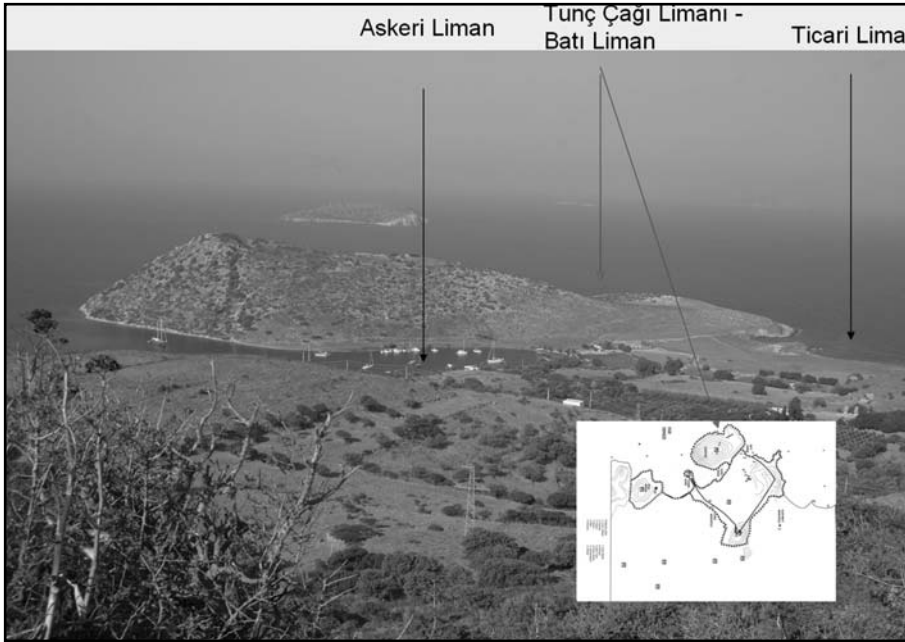
Resim 7: Geç Tunç Çağı kale girişine ait eşik

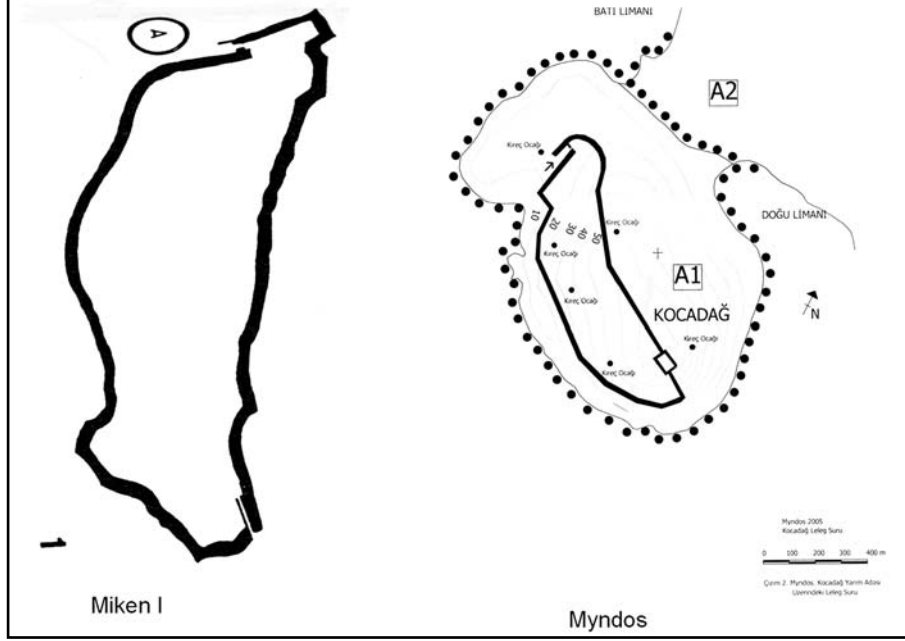
Resim 8: Leleg duvarına paralel ilerleyen Maussollos duvarı

Resim 9: Kocadağ Yarımadası üzerindeki kireç ocaklarından birisi

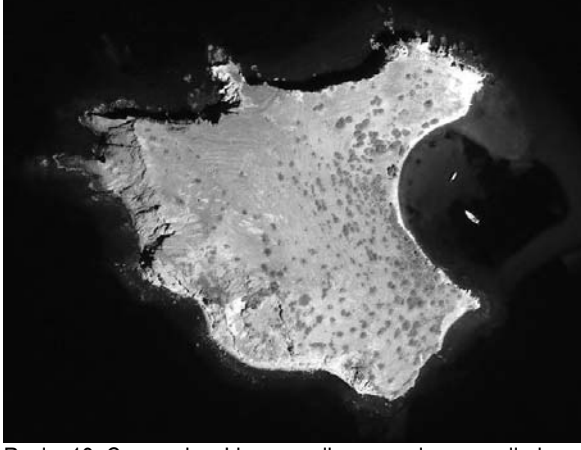
Resim 10: Kocadağ Yarımadası'nı çevreleyen üç liman toplu şekilde

Resim 11: Miken ve Myndos sur duvarları

Resim 12: Çavuşadası üzerindeki yerleşimin varlığına ait mimari izler

Resim 13: Çavuşadası Limanı ve limanı çeviren mendirek

Resim 14: Kocadağ üzerindeki olası Tunç Çağı limanı

Resim 15: Koyunbaba taş ocağı